

**СЪВРЕМЕННИ ИЗМЕРЕНИЯ
НА
ЕВРОПЕЙСКОТО ОБРАЗОВАТЕЛНО
И
НАУЧНО ПРОСТРАНСТВО**

**Том 13
2025**

**MODERN DIMENSIONS
IN
THE EUROPEAN EDUCATIONAL
AND
RESEARCH AREA**

**Volume 13
2025**

Сборникът и научната конференция са реализирани в рамките на проект „Ежегоден пътуващ научен семинар с международно участие „Съвременни измерения на европейското научнообразователно пространство“ по Договор № ПЧФНП-2025-06 от 21.03.2025 г. с научен ръководител гл. ас. д-р Ива Стоилова Костадинова по вътрешен конкурс за разработка на проекти за издаване на научни трудове по Наредбата за условията и реда за оценката, планирането, разпределението и разходването на средствата от държавния бюджет за финансиране на присъщата на държавните висши училища научна или художественотворческа дейност на Министерството на образованието и науката на Република България.

Всички доклади са изцяло авторски, изразените мнения са на авторите.

**СЪВРЕМЕННИ ИЗМЕРЕНИЯ
НА
ЕВРОПЕЙСКОТО ОБРАЗОВАТЕЛНО
И
НАУЧНО ПРОСТРАНСТВО**

БЪЛГАРО-ТУРСКИ КУЛТУРНИ ОБЩУВАНИЯ

**СБОРНИК С ДОКЛАДИ
ОТ ДЕВЕТНАДЕСЕТИ МЕЖДУНАРОДЕН ПЪТУВАЩ СЕМИНАР
НА УниБИТ,
ПРОВЕДЕН В ГР. АЙВАЛЪК, ТУРЦИЯ**

25 – 31 май 2025 г.

**Академично издателство „За буквите – О писменехъ“
София • 2025 • Sofia**

СЪДЪРЖАНИЕ

ПОЗДРАВИТЕЛНИ АДРЕСИ	11
----------------------------	----

ПЛЕНАРНА СЕСИЯ

Стоян Денчев, Диана Стоянова. РОЛЯТА НА ТУРЦИЯ В УСЛОВИЯТА НА ПОЛИТИЧЕСКАТА ДИНАМИКА В СВЕТА. ЗАТИШИЕ ПРЕД БУРЯ.....	23
---	-----------

Боряна Бужашка, Ваня Добрева. БЪЛГАРСКИТЕ КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИ МАРШРУТИ В РЕПУБЛИКА ТУРЦИЯ	29
---	-----------

СЕКЦИЯ 1.

БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ, ПЕЧАТНИ КОМУНИКАЦИИ И УПРАВЛЕНИЕ НА ЗНАНИЯТА

Мюмюн Тахиров. СВОБОДА, ПОЗНАНИЕ И ЗНАНИЕ – СИНЕРГИЧНО ЕДИНСТВО	39
--	-----------

Елена Савова. ЕЛЕКТРОНЕН ОПИС И ДИГИТАЛНА ХУМАНИТАРИСТИКА: НОВИ ПОДХОДИ В ИЗСЛЕДВАНЕТО НА СЛАВЯНСКИТЕ КИРИЛСКИ СТАРОПЕЧАТНИ КНИГИ	47
--	-----------

Христина Богова, Деница Младенова. СТИМУЛИРАНЕ НА СЪТРУДНИЧЕСТВОТО МЕЖДУ АКАДЕМИЧНИ ИНСТИТУЦИИ И БИЗНЕСА ЧРЕЗ НАУКА, ТЕХНОЛОГИИ И ИНОВАЦИИ.....	55
--	-----------

Веселин Чантов. ПРАКТИЧНИ АСПЕКТИ НА ВНЕДРЯВАНЕТО НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В РАБОТАТА НА БИБЛИОТЕКИТЕ	62
---	-----------

Красимира Александрова, Инна Димитрова. УЧАСТИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“ В ПРОЕКТ „ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ МЕТОДИ И СРЕДСТВА ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА РЪКОПИСНИ ПАМЕТНИЦИ“	69
--	-----------

Стелиана Йорданова. ИНТЕГРИРАН МОДЕЛ ЗА АКАДЕМИЧНО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ. В ТЪРСЕНЕ НА ОБЩНОСТНИТЕ ДЕТЕРМИНАНТИ МЕЖДУ НАУЧНИТЕ ИНОВАЦИИ И СЪХРАНЯВАНЕТО НА КУЛТУРНАТА ИДЕНТИЧНОСТ	76
---	-----------

Поли Муканова. ЛИЧНАТА БИБЛИОТЕКА НА БАЛТАЗАР БОГИШИЧ	88
--	-----------

Надежда Томова. ПОНЯТИЯТА „МИТ“ И „СВРЪХЕСТЕСТВЕНО“ В СЪВРЕМЕННАТА БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА.....	94
---	-----------

Станислава Чолова. ВЛИЯНИЕТО НА ПОКОЛЕНИЯ Х, Y И Z ВЪРХУ ТЕХНОЛОГИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ОБРАЗОВАТЕЛНО ПРОСТРАНСТВО	99
--	-----------

Милка Петрова. ЛИДЕРСТВО В ОБРАЗОВАНИЕТО ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА КВАНТОВАТА ТЕОРИЯ: СИНЕРГИЯ, НЕСИГУРНОСТ И ПОТЕНЦИАЛ	104
---	------------

Елисавета Цветкова. ОПТИМИЗИРАНЕ НА БИБЛИОТЕЧНИТЕ УСЛУГИ ЧРЕЗ ВКЛЮЧВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ.....	112
---	------------

Ларс Арнолд Ритер. ИЗПОЛЗВАЕМОСТ НА СИСТЕМИТЕ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ОБУЧЕНИЕТО В ОБРАЗОВАНИЕТО ЗА ВЪЗРАСТНИ: КЛЮЧОВИ ФАКТОРИ ЗА УСПЕХ	119
---	------------

Ясена Чантова. ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ КАТО РАЗКАЗВАЧ: / THE ROAD И БЪДЕЩЕТО НА ЛИТЕРАТУРНАТА КРЕАТИВНОСТ	127
--	------------

Ангел Георгиев. ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ – ЧАСТ ОТ СЪВРЕМЕННИТЕ ОБЩЕСТВЕНИ КОМУНИКАЦИИ	134
--	------------

Мария Гуркова. ФОРМИРАНЕ НА ИНФОРМАЦИОННА И КОМУНИКАТИВНА КУЛТУРА НА СТУДЕНТИТЕ В ИНСТИТУЦИИТЕ ЗА ВИСШЕ ПРОФЕСИОНАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ	139
--	------------

СЕКЦИЯ 2. КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО

Венцислав Велев. ПОГЛЕД ВЪРХУ КУЛТУРНАТА ИДЕНТИЧНОСТ КАТО СТРАТЕГИЧЕСКИ РЕСУРС: БЕЛЕЖКИ, СВЪРЗАНИ С НОВИ МОДЕЛИ ЗА АКАДЕМИЧНО ПАРТНЬОРСТВО	149
---	------------

Румен Драганов. КОГНИТИВЕН АНАЛИЗ НА БРОЯ НА ПЪТУВАНИЯТА НА БЪЛГАРСКИ ГРАЖДАНИ В СТРАНАТА И ЧУЖБИНА ЗА ПРИЛАГАНЕ В ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ТУРИЗЪМ.....	158
---	------------

Искра Цветанска. НОВОВЪЗНИКВАЩИ ТЕНДЕНЦИИ И ИНОВАЦИИ В ОПАЗВАНЕТО НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО.....	166
--	------------

Евгени Велев. ЕМОЦИОНАЛНО-ВИЗУАЛНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ПРАВОСЛАВНОХРИСТИЯНСКИТЕ И ОСМАНОИСЛЯМСКИТЕ КУЛТУРНИ И ХУДОЖЕСТВЕНИ ТРАДИЦИИ И ПРАКТИКИ ПРЕЗ КЪСНОТО СРЕДНОВЕКОВИЕ И ПРОБЛЕМЪТ ЗА МИНАЛОТО И ПАМЕТТА	173
---	------------

Калин Стоев. ЕПИГРАФСКИТЕ ПАМЕТНИЦИ КАТО ИЗВОР ЗА ВОЕННОАДМИНИСТРАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ НА БАЛКАНСКИТЕ ПРОВИНЦИИ (ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА II В.)	182
---	------------

Нарцис Торбов. ВЪРХОВЕ ОТ КОПИЯ ОТ БЪЛГАРИЯ ОТ ПЪРВАТА ПОЛОВИНА НА II В. ПР. ХР., ПРИТЕЖАВАЩИ ОСОБЕНА ФОРМА НА ОСТРИЕТО	188
--	------------

София Василева. СИЛАТА НА СИМВОЛИТЕ. КАЗАНЛЪК – МАЛКИЯТ ГРАД С ГОЛЯМО КУЛТУРНО И ПРИРОДНО НАСЛЕДСТВО	193
---	------------

Вера Бонева. „МЪЛЧАЛИВ УЧИТЕЛ НА ПОКОЛЕНИЯТА“: МЕМОРИАЛНИЯТ МУЗЕЙ НА ВАСИЛ ЛЕВСКИ В СЕЛО КЪКРИНА.....	199
--	------------

Арсини Колев. ЕВРОПЕЙСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ВОЕННАТА ПАМЕТ: БЪЛГАРИЯ И БАЛКАНСКИТЕ ВОЙНИ (1912 – 1913) ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО И ОБРАЗОВАНИЕТО	208
--	------------

Антоний Станимиров. ПАМЕТТА ЗА БАЛКАНСКИТЕ ВОЙНИ: ГЕРОИЗЪМ И ИДЕАЛИ	212
--	------------

Светла Шапкалова. С ДУХОВНО СЪРЦЕ НА ПОКЛОНЕНИЕ КЪМ СВЕТА БОГОРОДИЦА В ЕФЕС.....	219
---	------------

Тина Петрова. ПОПУЛЯРИЗИРАНЕ НА НАЦИОНАЛНОТО АУДИО-ВИЗУАЛНО НАСЛЕДСТВО ЧРЕЗ ИНТЕРНЕТ ПЛАТФОРМИ.....	230
--	------------

СЕКЦИЯ 3. ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ

Даниела Павлова, Панайот Гиндев, Иванка Павлова. ИЗСЛЕДВАНЕ НА НОРМАТИВНИТЕ ДОКУМЕНТИ, НАЦИОНАЛНО И ЕВРОПЕЙСКО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО, ОПРЕДЕЛЯЩИ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ.....	239
Детелина Витанова. РОЛЯТА НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ В ОПТИМИЗАЦИЯТА НА ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ ПРОЦЕСИ.....	252
Деница Димитрова. ЧОВЕК 2.0: ИЗКУСТВОТО ДА СЕ АДАПТИРАШ В ЕПОХАТА НА AI	259
Моника Игнатова. ЕКОЛОГИЯ НА НАСИЛИЕТО В СОЦИАЛНИТЕ МРЕЖИ: ПРАКТИКИ, КОНТЕКСТИ И ГРАМАТИКА НА ОНЛАЙН ВРЕДАТА	252
Арно Оннен. КАК КОМПЕТЕНЦИИТЕ ЗА ДИГИТАЛНИТЕ И ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ ТЕХНОЛОГИИ ВЛИЯТ ВЪРХУ ИНОВАЦИИТЕ И СЪТРУДНИЧЕСТВОТО В ОРГАНИЗАЦИИТЕ, ПРЕМИНАВАЩИ ПРЕЗ ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦИЯ	276
Малте Шулер. ФАКТОРИ ЗА УСПЕХ НА ЦИФРОВИЯ БРАНДИНГ В СОЦИАЛНИТЕ МЕДИИ	282

СЕКЦИЯ 4. СИГУРНОСТ И ОТБРАНА

Пламен Теодосиев. РИСКОВЕ ОТ ВЪВЕЖДАНЕТО НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ДИПЛОМАТИЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ. ВЪЗМОЖНИ МЕТОДИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ	289
Йордан Деливерски. ПЪТЯТ НА БЪЛГАРИЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА. ПЕРСПЕКТИВИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА	296
Мартин Захариев, Панайот Гиндев, Даниела Павлова. ПРАВНА И ИНСТИТУЦИОНАЛНА РАМКА ЗА ДОКЛАДВАНЕ НА НАРУШЕНИЯ НА СИГУРНОСТТА НА ЛИЧНИТЕ ДАННИ: АНАЛИЗ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ИЗИСКВАНИЯ И НАЦИОНАЛНИТЕ МЕХАНИЗМИ ЗА ПРИЛАГАНЕ	302
Ралица Йотова. ОТКЛОНЕНИЯ НА ИНФОРМАЦИЯТА И ТЯХНОТО ВЪЗДЕЙСТВИЕ ВЪРХУ ОБЩЕСТВЕНИТЕ НАГЛАСИ: ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИНФОРМАЦИОННАТА КУЛТУРА В ПОГРАНИЧНИ РАЙОНИ	311
Стоян Боянов. ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯ НА ВЪТРЕШНАТА СИГУРНОСТ В КНЯЖЕСТВО БЪЛГАРИЯ (1879 Г.): ПЪРВИ УПРАВЛЕНСКИ ПРАКТИКИ В СИГУРНОСТТА	319

CONTENTS

WELCOMING ADDRESSES.....	11
--------------------------	----

PLENARY SESSION

Stoyan Denchev, Diana Stoyanova. THE ROLE OF TURKEY IN THE CONDITIONS OF POLITICAL DYNAMIC IN THE WORLD. CALM BEFORE THE STORM.....	28
--	----

Boryana Buzhashka, Vanya Dobрева. BULGARIAN CULTURAL AND HISTORICAL ROUTES IN THE REPUBLIC OF TURKEY	36
---	----

SECTION 1. LIBRARY SCIENCE, PUBLIC COMMUNICATIONS AND KNOWLEDGE MANAGEMENT

Myumyun Tahirov. FREEDOM, COGNITION AND KNOWLEDGE – A SYNERGIC UNITY	46
---	----

Elena Savova. ELECTRONIC CATALOGUE AND DIGITAL HUMANITIES: NEW APPROACHES TO THE STUDY OF SLAVIC CYRILLIC EARLY PRINTED BOOKS.....	54
---	----

Hristina Bogova, Denitsa Mladenova. FOSTERING COOPERATION BETWEEN ACADEMIC INSTITUTIONS AND BUSINESS THROUGH SCIENCE, TECHNOLOGY AND INNOVATION	61
--	----

Veselin Chantov. PRACTICAL ASPECTS OF IMPLEMENTING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LIBRARY OPERATIONS	68
---	----

Krasimira Aleksandrova, Inna Dimitrova. PARTICIPATION OF THE NATIONAL LIBRARY “ST. ST. CYRIL AND METHODY” IN THE PROJECT “INTERDISCIPLINARY METHODS AND TOOLS FOR RESEARCH OF MANUSCRIPT MONUMENTS”	75
--	----

Steliana Yordanova. AN INTEGRATED MODEL FOR ACADEMIC INTERACTION IN SEARCH OF GENERIC DETERMINANTS BETWEEN SCIENTIFIC INNOVATIONS AND CULTURAL IDENTITY	87
--	----

Polly Mukanova. THE PRIVATE LIBRARY OF BALTAZAR BOGISHICH	93
--	----

Nadezhda Tomova. THE CONCEPTS OF “MYTH” AND “SUPERNATURAL” IN MODERN BULGARIAN LITERATURE.....	98
---	----

Stanislava Cholova. THE IMPACT OF GENERATIONS X, Y, Z ON THE TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT OF THE EUROPEAN EDUCATIONAL AREA.....	103
---	-----

Milka Petrova. LEADERSHIP IN EDUCATION THROUGH THE LENS OF QUANTUM THEORY: SYNERGY, UNCERTAINTY, AND POTENTIAL.....	111
--	-----

Elisaveta Tsvetkova. OPTIMISING LIBRARY SERVICES BY INCORPORATING ARTIFICIAL INTELLIGENCE	118
--	-----

Lars Arnold Ritter. USABILITY OF LEARNING MANAGEMENT SYSTEMS IN ADULT EDUCATION: KEY SUCCESS FACTORS.....	126
Yasena Chantova. ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A NARRATOR: <i>I THE ROAD</i> AND THE FUTURE OF LITERARY CREATIVITY	133
Angel Georgiev. ARTIFICIAL INTELLIGENCE – PART OF MODERN PUBLIC COMMUNICATIONS	138
Maria Gurkova. FORMATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION CULTURE OF STUDENTS IN HIGHER PROFESSIONAL INSTITUTIONS	146

SECTION 2. CULTURAL AND HISTORICAL HERITAGE

Ventzislav Vele. A PERSPECTIVE ON CULTURAL IDENTITY AS A STRATEGIC RESOURCE: NOTES RELATED TO NEW MODELS FOR ACADEMIC PARTNERSHIP	157
Rumen Draganov. COGNITIVE ANALYSIS OF THE NUMBER OF TRAVELS OF BULGARIAN CITIZENS IN THE COUNTRY AND ABROAD FOR APPLICATION IN EDUCATIONAL TOURISM.....	165
Iskra Tsvetanska. EMERGING TRENDS AND INNOVATIONS IN CULTURAL HERITAGE CONSERVATION	172
Evgeni Vele. MOTIONAL-VISUAL DIMENSIONS OF OTTOMAN-ISLAMIC AND ORTHODOX-CHRISTIAN CULTURAL AND ARTISTIC TRADITIONS AND PRACTICES DURING THE LATE MIDDLE AGES AND THE PROBLEM OF THE PAST AND MEMORY	181
Kalin Stoev. EPIGRAPHIC MONUMENTS AS A SOURCE FOR THE MILITARY-ADMINISTRATIVE CHANGES IN THE BALKAN PROVINCES (SECOND HALF OF THE 2 ND CENTURY AD)	187
Nartsis Torbov. SPEAR POINTS FROM BULGARIA FROM THE FIRST HALF OF THE 2 ND C. BC, HAVING A PARTICULAR SHAPE OF THE BLADE	192
Sofia Vasileva. THE POWER OF SYMBOLS. THE CASE OF KAZANLAK – A SMALL TOWN WITH A GREAT CULTURAL AND NATURAL HERITAGE	198
Vera Boneva. “SILENT TEACHER OF GENERATIONS”: THE MEMORIAL MUSEUM OF VASIL LEVSKI IN THE VILLAGE OF KAKRINA.....	207
Arsini Kolev. EUROPEAN DIMENSIONS OF MILITARY MEMORY: BULGARIA AND THE BALKAN WARS (1912 – 1913) THROUGH THE LENS OF CULTURAL HERITAGE AND EDUCATION	211
Antoni Stanimirov. MEMORY OF THE BALKAN WARS: HEROISM AND IDEALS	218
Svetla Shapkalova. WITH A SPIRITUAL HEART OF WORSHIP TO THE HOLY THEOLOGIAN IN EPHESE	229
Tina Petrova. POPULARIZATION OF THE NATIONAL AUDIOVISUAL HERITAGE THROUGH INTERNET PLATFORMS.....	235

SECTION 3. INFORMATION TECHNOLOGIES AND INFORMING SCIENCE

Daniela Pavlova, Panayot Gindev, Ivanka Pavlova. STUDY OF REGULATORY DOCUMENTS, NATIONAL AND EUROPEAN LEGISLATION DEFINING THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE	251
Detelina Vitanova. THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN OPTIMIZING EDUCATIONAL PROCESSES	258
Denitsa Dimitrova. HUMAN 2.0: THE ART OF ADAPTATION IN THE AGE OF AI	264
Monika Ignatova. ECOLOGY OF VIOLENCE IN SOCIAL NETWORKS: PRACTICES, CONTEXTS AND GRAMMAR OF ONLINE HARM.....	275
Arno Onnen. HOW DIGITAL AND AI COMPETENCIES INFLUENCE INNOVATION AND COLLABORATION IN DIGITALLY TRANSFORMING ORGANIZATIONS	281
Malte Schuller. SUCCESS FACTORS FOR DIGITAL BRANDING IN SOCIAL MEDIA.....	285

SECTION 4. SECURITY AND DEFENCE

Plamen Teodosiev. RISKS OF INTRODUCING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN DIPLOMATIC ACTIVITIES. POSSIBLE PREVENTION METHODS	295
Jordan Deliversky. BULGARIA'S PATH TO THE EURO AREA. PERESPECTIVES AND CHALLENGES	301
Martin Zahariev, Panayot Gindev, Daniela Pavlova. LEGAL AND INSTITUTIONAL FRAMEWORK FOR REPORTING PERSONAL DATA BREACHES: ANALYSIS OF EUROPEAN REQUIREMENTS AND NATIONAL ENFORCEMENT MECHANISMS	310
Ralitsa Yotova. INFORMATION DEVIATIONS AND THEIR IMPACT ON PUBLIC ATTITUDES: CHALLENGES TO INFORMATION CULTURE IN BORDER REGIONS	318
Stoyan Boyanov. THE INSTITUTIONALIZATION OF INTERNAL SECURITY IN THE PRINCIPALITY OF BULGARIA (1879): EARLY GOVERNANCE PRACTICES IN SECURITY	325

СТИМУЛИРАНЕ НА СЪТРУДНИЧЕСТВОТО МЕЖДУ АКАДЕМИЧНИ ИНСТИТУЦИИ И БИЗНЕСА ЧРЕЗ НАУКА, ТЕХНОЛОГИИ И ИНОВАЦИИ

Христина Богова, Деница Младенова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Тази статия има за цел да оцени сътрудничеството между академичните институции и корпоративния сектор в създаването на образователните програми. Стига се до извода, че университетите и фирмите трябва да си сътрудничат в области като разработване на учебни програми, схема за професионален опит на студентите, подобряване на практическото обучение, трансфер на знания, финансова подкрепа за проекти за развитие на университетите, стипендии и инициативи за кариерно ориентиране, наред с други, за да подобрят уменията на завършилите и да осигурят безпроблемен преход между академичната и бизнес средата. По отношение на сътрудничеството, предимствата, методите за засилване на партньорството и препятствията, пред които са изправени университетите и компаниите при популяризирането на образователни програми, няма забележима разлика в средните оценки на респондентите от индустриите и университетите. Изследването се доближава до това правителството да създаде и приложи закони за насърчаване на сътрудничеството между академичните среди и индустрията. Университетите трябва да демонстрират силен ангажимент да инвестират време и пари в трансфер на знания към индустриите, а правителството трябва да предостави на университетите достатъчно финансиране за научноизследователска дейност, за да изградят силна връзка с индустриите.

Ключови думи: партньорство; университети; индустрии; образование; устойчиво развитие

ВЪВЕДЕНИЕ

Сътрудничеството между бизнеса и науката играе ключова роля за развитието на научноизследователската дейност в страната. Бизнесът често инвестира и спонсорира университети и научни проекти, което подпомага внедряването на нови технологии и стимулира иновациите. Това сътрудничество също така увеличава конкурентоспособността на страната на международния пазар. Чрез взаимодействието си с научните институции бизнесът осигурява финансиране за изследвания, предоставя възможности за прилагане на научни открития на практика и насърчава обучението на квалифицирани специалисти (Mincheva et al. 2022).

Правителствата по света активно насърчават сътрудничеството между университетите и бизнеса, което напоследък става все по-популярно и се счита за ключово за стимулиране на икономическия растеж. Политиците се стремят да мотивират университетите да възприемат предприемачески дух и да взаимодействат по-често с частния сектор на икономиката във всички региони.

Една от целите на Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 – 2030) (<https://nio.government.bg>) е да помогне на хората да придобият уменията, способностите и компетенциите, от които се нуждаят, за да живеят и да допринесат за развитието на обществото на физическо и интелектуално ниво. Един от начините да се реагира на тази нужда е да се насърчат партньорствата между академичните институции и корпоративния свят. Университетите са основно задвижвани да създават нова научна информация и да образоват, но търговските фирми са най-вече задвижвани да натрупват ценни знания, които могат да бъдат използвани за постигане на конкурентно предимство.

Партньорствата между публичния и частния сектор са известни като публично-частни партньорства (ПЧП) и са споразумения, които позволяват на частния сектор да участва в проектирането, разработването, собствеността и/или администрирането на обществени сгради и услуги. Ресурсите от публичния и частния сектор се обединяват в този вид партньорство

и отговорностите се разпределят, за да се гарантира, че усилията на партньорите се допълват. Терминът „публично-частно партньорство“ (ПЧП) е общ термин за съюзите, формирани между публичния и частния сектор, често с цел използване на ресурси и/или опит на частния сектор за подпомагане на осигуряването и предоставянето на активи и услуги в публичния сектор. Според Окойе и Оквеле публично-частното партньорство (ПЧП) в техническото и професионалното образование признава съществуването на други възможности за предоставяне на образователни съоръжения и услуги освен публичните финанси и предоставянето на обществени услуги (Okoye & Okwelle 2013).

Партньорството между университетите и индустрията е широк спектър от взаимодействие или комуникация между университетите и бизнеса, която свързва различни дейности за обмен на знания и технологии. За да се комерсиализират университетските открития и иновации, се формират стартиращи предприятия. Това включва и представяне на съвместни изследвания, проведени от академични и индустриални институции, договорни изследвания, академично консултиране, сътрудничество между висши училища, висше образование за бизнес персонал и обмен на изследователи между университети и индустрии (Bogova et al. 2022).

Видове партньорства между университетите и бизнеса за насърчаване и развитие на образователни програми

Може да се посочат четири категории взаимодействия между академичните институции и бизнеса (Seppo, Liles 2011):

- подкрепа за научни изследвания: това се отнася до финансирането и доставките, които предприятията даряват на университетите. Тези дарения могат да бъдат под формата на неограничени дарения от доверителни фондове, които университетите могат да използват за модернизиране на своите лаборатории, отпускане на стипендии на заслужили студенти или финансиране на иновативни нови инициативи;

- отделни изследователи или консултанти, които работят с една компания по конкретен изследователски проект, са включени в съвместни изследвания;

- трансферът на знания е широка категория, която включва силно интерактивни дейности като текущи официални и неформални срещи, съвместно обучение, разработване на учебни програми и обмен на персонал. Стратегиите за трансфер на знания включват наемане на наскоро завършили студенти от университети, предлагане на стажове на студенти, като персоналет на университета и индустрията си сътрудничи по изготвянето и публикуването на научни статии, наред с други неща;

- дейностите, свързани с предаването на технологии, са с голямо участие. Научните изследвания и индустриалното ноу-хау, ръководени от университетите, допринасят за развитието на пазарни технологии, които пазарът изисква. Технологиата се прехвърля чрез договорни споразумения за технологични консултации; предприятията използват услуги за разширяване на университета и съвместно притежавани или управлявани фирми.

Франк и Смит разделят университетското и индустриалното сътрудничество в четири категории, както следва (Panarina 2015):

- партньорство за консултации: този вид сътрудничество търси обратна информация от обществеността относно предложените промени или събира предложения за политики;

- партньорства с вноски: те са създадени в помощ на група или на общността. Оперативни партньорства: този тип споразумение за споделяне на работата възлага на определени партньори различни части от дадена задача;

- партньорства за сътрудничество: те са предназначени да дадат възможност за споделяне на ресурси, рискове и вземане на решения.

Цели на партньорството между университетите и индустриите в подкрепа на програмите за образование

Университетите са се превърнали в двигатели за национален растеж, дължащ се на участието им в трансфера на технологии, научноизследователската и развойна дейност, иновациите и формирането на човешкия капитал. Те имат три основни роли в сътрудничеството с бизнеса. Първо, да проведат задълбочена процедура за научни изследвания, а след това, с течение на времето, да повлияят на техническата граница на индустрията. На последно място, университетите следва да допринасят значително за процесите на иновации в промишлеността по отношение на човешкия капитал или чрез обучение на завършилите, които стават изследователи в промишлеността, или чрез мобилност на хора от университетите към предприятията. Производството на информация, която е конкретно свързана с промишлените технологии, са първите две цели (Schartinger et al. 2002).

Партньорството между академичните институции и индустрията насърчава по-високо ниво на обучение, включително познаване на най-новите технологии, техники за създаване на нови технологии и как новите технологии биха могли да засегнат съществуващите фирми (Tumiti, Wander and Theruwa 2013). Това е мощен инструмент за изграждане на среда, която подкрепя технологичните иновации и повишава глобалната конкурентоспособност, като в крайна сметка работи за напредъка на интересите на компаниите и университетите. Айомайке, Игбераджа, Игберахарха и Океке заявяват, че основната цел на публично-частни партньорства е да призове частния сектор да използва способността си да генерира финансиране, да създава проекти и бюджет за благосъстоянието на техническите професионални училища, без да се налага да се отказва от мотивацията си за печалба. Професионалната институция обаче ще продължи да отговаря за предоставянето на предмети (Ayomike et al. 2014).

Целта на университетското и индустриалното сътрудничество е да се изпълняват или участва в проекти с идеята за разделяне на ползите и рисковете. Второ, това е кооперативно предприятие с ангажимент за насърчаване на образователните цели, което обединява публични и частни ресурси (Aina, Akintunde 2013).

Институциите и бизнесът могат да си сътрудничат за развитието на икономика, основана на знанието, чрез ускоряване и разширяване на инициативите за трансфер на технологии (Panarina 2015). Разпределението на инвестициите, риска, отговорността и възнаграждението между партньорите определя партньорството. В описанието на проектите за сътрудничество между бизнеса и образованието могат да се посочат следните елементи:

1. Работни срещи, конференции, програми за обмен, семинари и презентации;
2. Програми за професионален опит, стажове, развитие на умения и дейности за изграждане на кариера;
3. Наставничество, наблюдение на работното място, чиракуване и обучение на работното място;
4. Набиране на персонал, инструкции, информация за професионален път и посока;
5. Подкрепа за учебната програма, обучение на преподавателите.

Целите на връзката бизнес – образование могат да способстват за:

1. повишаване на качеството на работното място;
2. предоставяне на образователни възможности на персонала и нов поглед върху образователната система;
3. предоставяне на възможност на студентите да изследват своите възможности за кариера;
4. подобряване на образователната среда, надстройване на съоръжения или оборудване;
5. интегриране на младите хора в работната сила, те може да бъдат включвани в съвместни образователни преживявания;
6. свързване на образователните институции с местния бизнес;

7. помагане на разработването на учебни програми, нови възможности за обучение и развитие на уменията;
8. да отговарят на изискванията на бизнеса и индустрията на пазара на труда.

Предизвикателства пред университетското и индустриалното партньорство

1. Налице са културни различия между университетите и търговския сектор. Според някои учени на бизнес общността липсва концептуално познаване на университетските структури и операции. Университетите поставят по-голям акцент върху дългосрочното сътрудничество, докато предприятията са по-фокусирани върху намирането на бързи решения, които имат финансови последици.

2. Липса на доверие и увереност в университетите: предприятията имат малко вяра в академичните институции, за да направят смислен принос към предизвикателствата, пред които е изправен реалният свят.

3. Прекомерна зависимост на потребителите от чуждестранни иновации и технологии: това е пречка за растежа на партньорствата между университетите и индустрията, тъй като индустриите смятат, че потребителите разчитат повече на чуждестранни иновации и технологии.

4. Липса на знания: университетите нямат персонал с необходимите умения, за да си сътрудничат ефективно с бизнеса.

5. Липса на инфраструктура: университетите нямат необходимата инфраструктура, за да отговорят на очакванията на индустрията.

6. Корупцията и лошото управление в университетите пораждаат недоверие, което оказва влияние върху сътрудничеството между институциите и бизнеса. Лошо управление на ресурсите; злоупотреба с публични средства за частна полза.

7. Трябва да съществува национална политика и иновационна рамка, свързваща университетите и предприятията. Освен това политиките трябва да бъдат приложени на практика.

8. Финансиране: финансови затруднения и финансиране на научноизследователски и развойни инициативи както за академичните институции, така и за бизнеса.

9. Липса на устойчивост: поради промените в управлението някои съществуващи иновативни методи могат да бъдат изоставени.

Стратегии за насърчаване на партньорството между университетите и бизнеса

1. Държавна подкрепа: трябва да има национална рамка за иновации и научни изследвания. Държавните разходи за научноизследователска и развойна дейност трябва да бъдат увеличени.

2. Силен институционален капацитет: университетските администратори трябва да стимулират и насърчават атмосфера, която улеснява сътрудничеството между академичните среди и индустрията. Осигуряване на последователност, работа в екип, доверие и споделена отговорност между служителите.

3. Изследвания и обучение: университетите трябва да дадат на своите възпитаници възможно най-добрата подготовка за позициите, които ще имат. Интердисциплинарни изследвания за това как да се разрешат регионалните проблеми за национален растеж, които включват студенти, преподаватели и представители на индустрията. Компаниите трябва да предоставят повече информация за тяхното състояние. Индустриите трябва да съобщават повече подробности за текущите си инициативи и техническия напредък.

4. Добро взаимодействие между академичните институции и бизнеса. Създаването на учебни програми трябва да ангажира предприятията, които биха могли да наемат завършилите програмата. Също така има нужда от форум за споделяне на учебни идеи, сходни интереси и откритост между университетите и бизнеса.

5. Преодоляване на теоретико-практическата пропаст. За да се помогне на студентите да развият основните умения и способности, необходими за работа, разликата между теория-

та и практиката трябва да бъде преодоляна. Въвеждане на гъвкави графици, даване на възможност на преподавателите и студентите да работят в индустрии, включване на бизнесмени в процеса на управление и обучение, запознаване с технологиите, разбиране на културата и спецификата на малките и средните предприятия и активно участие в обучението.

През 2024 година сътрудничеството между бизнеса и науката в България продължава да се развива активно, като няколко значими примера илюстрират тази тенденция:

През 2024 г. сътрудничеството между бизнеса и науката в България продължава да се развива активно. Пример за това е подкрепата на Amazon за Българския институт по компютърни науки, изкуствен интелект и технологии (INSAIT) с 1 милион щатски долара. Това финансиране подпомага изследователската програма на института и насърчава стратегическото партньорство между изследователи и инженери от INSAIT и Amazon Web Services. Подкрепата е особено значима за формалните методи, които намират широко приложение в различни области като информационна сигурност и роботика. (<https://insait.ai/>)

Google също допринася за развитието на INSAIT чрез дарение от 1 милион щатски долара за докторски стипендии в областта на изкуствения интелект. Тези стипендии предоставят възможност на докторантите да получат наставничество от изследователи на Google DeepMind и да работят по съвместни проекти с учени от INSAIT и Google Research. Освен финансовата подкрепа Google предоставя на INSAIT достъп до своите мощни изчислителни ресурси.

Правителството на България също подкрепя сътрудничеството между бизнеса и науката чрез безвъзмездно финансиране. Две програми с общ бюджет от 47,3 милиона щатски долара са стартирани през 2024 година. Първата програма с финансиране от 13,6 милиона щатски долара цели да подпомогне малки и средни предприятия чрез улеснен достъп до научни организации и центрове за върхови постижения. Втората програма с бюджет от 33,1 милиона щатски долара е насочена към устойчиви решения чрез зелени цифрови услуги и екологични иновации, което ще насърчи конкурентоспособността на малките и средните предприятия и ще подобри качеството на живот.

Тези инициативи подчертават значението на сътрудничеството между бизнеса и науката за развитието на научния потенциал на страната, подобряването на качеството на живот и укрепването на икономиката. Това взаимодействие позволява ефективно използване на научния напредък за решаване на обществени проблеми и допринася за цялостния напредък на страната на международно ниво.

ИЗВОДИ

Университетът и индустрията трябва да работят заедно в области като разработване на учебни програми, подобряване на практическото обучение чрез студентска схема за индустриален опит, трансфер на знания, финансова подкрепа за проекти за развитие на университетите, стипендии и инициативи за кариерно ориентиране, наред с другото, за да се подобрят уменията на завършилите и да се осигури плавен преход между академичния и бизнес света чрез партньорства. След това, наред с други неща, студентите имат възможност да работят в индустрии, да придобият нови умения, да отговорят на изискванията на пазара, да изследват напредъка и да се обучават по-ефективно. Това ще насърчи икономическия растеж в България и усилията за качествено образование.

БЛАГОДАРНОСТИ

Това изследване не би било възможно без финансовата помощ на проект: „Нова научна парадигма: Модел за академично коопериране в сферата на науката, стратегическото планиране и иновациите, целящ съхранение на културната идентичност и развитие на капацитет“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ на Министерството на образованието и науката на Република България Договор № КП-06-H85/5 от 5.12.2024 г.

ЛИТЕРАТУРА

Българският институт за компютърни науки INSAIT ще ръководи една от областите по ключова.
Достъпно на:

<https://www.mig.government.bg/vsichki-novini/balgarskiyat-institut-za-kompyutarni-nauki-insait-shte-rakovodi-edna-ot-oblastite-po-klyuchova-inicziativa-na-ek-za-izkustveniia-intelekt/> (23.04.2025)

Официален сайт на Национален сайт по образованието. Достъпно на: <https://nio.government.bg/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BA%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%BE%D0%B1/> (21.04.2025)

Официален сайт на Българският институт за компютърни науки, изкуствен интелект и технологии INSAIT. Достъпно на: <https://insait.ai/> (23.04.2025)

REFERENCES

AINA J. K. & AKINTUNDE, Z. T., 2013. Repositioning science education in Nigerian colleges of education through public- private partnership. Science journal of Education, 1 (5). 64-67.

AYOMIKE, C. S., IGBERADJA, S., IGBERAHARHA, O. C. & OKEKE, B. C., 2014. Status of partnership between TVET institutions and industries in Delta State of Niger Delta region in Nigeria. A paper presented at international vocational education and Training association annual conference from November 18-19 at USA.

BOGOVA, H., MINCHEVA, K., MLADENOVA, D., TSVETKOVA, A., 2022. Innovative models in cooperation between higher education and the business. 18-ta Natsionalna konferentsia s mezhdunarodno uchastie „Obrazovatelni tehnologii 2022“, 06.09-08.09.2022 g., Kavarna; Izvestia na Sayuza na uchenite – Sliven, tom 37 (1), 2022, s. 122-127.

Balgarskiyat institut za kompyutarni nauki INSAIT shte rakovodi edna ot oblastite po klyuchova <https://www.mig.government.bg/vsichki-novini/balgarskiyat-institut-za-kompyutarni-nauki-insait-shte-rakovodi-edna-ot-oblastite-po-klyuchova-inicziativa-na-ek-za-izkustveniia-intelekt/> (23.04.2025)

MINCHEVA, K., D. MLADENOVA, H. BOGOVA, A. TSVETKOVA, 2022. Interaction between education and the business in Bulgaria – models of successful cooperation. // 15th annual International Conference of Education, Research and Innovation, Seville, Spain. 7th – 9th of November, 2022., pp. 2921-2925.

OKOYE, K. P. E & OKWELLE, P. C., 2013. Private-public partnership and technical vocational education & training in a developing economy. Arabian journal of Business and Management Review. 2 (10), 51-61.

Ofitsialen sayt na Natsionalen sayt po obrazovaniето <https://nio.government.bg/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BA%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%BE%D0%B1/> (21.04.2025)

Ofitsialen sayt Balgarskiyat institut za kompyutarni nauki, izkustven intelekt i tehnologii INSAIT <https://insait.ai/>

PANARINA, E., 2015. University-industries partnership as a key strategy for innovative sustainable economic growth. Journal of international business leap. https://www.researchgate.net/publication/287497208_University-industry_Partnership_as_a_Key_Strategy_for_Innovative_Sustainable_Economic_Growth (22.04.2025)

SEPPO, M. & LILES, A., 2011. Indicators measuring university-industry cooperation retrieved on July 6 th 2016

https://www.researchgate.net/publication/256043338_Indicators_Measuring_University-Industry_Cooperation (22.04.2025)

SCHARTINGER, D., RAMMER, C., FISHER, M. M. & FROHLICH, J., 2002. Knowledge interactions between university and industry in Austria; sectoral pattern and dominants'. Research policy, 31 (6), 303-328.

TUMITI, D. W., WANDER, P. M & THERUWA, C. L., 2013. Benefits of universities industry partnerships: The case of Kenyatta University and Equity Bank. International journal of business and social sciences, 4 (7), 26-33.

FOSTERING COOPERATION BETWEEN ACADEMIC INSTITUTIONS AND BUSINESS THROUGH SCIENCE, TECHNOLOGY AND INNOVATION

Abstract: *This article aims to evaluate the cooperation between academic institutions and the corporate sector in the creation of educational programs. It concludes that universities and companies should cooperate in areas such as curriculum development, Student Work Experience Scheme, improvement of practical training, knowledge transfer, financial support for university development projects, scholarships and career guidance initiatives, among others, to improve graduates' skills and ensure a seamless transition between academic and business environments. In terms of cooperation, advantages, methods of strengthening partnership and obstacles faced by universities and companies in promoting educational programs, there is no noticeable difference in the average ratings of respondents from industries and universities. The study comes close to getting the government to create and implement laws to promote cooperation between academia and industry. Universities should demonstrate a strong commitment to invest time and money in knowledge transfer to industries, and the government should provide universities with sufficient research funding to build a strong link with industries.*

Keywords: *Partnership; universities; industries; education; sustainable development*

Prof. Hristina Bogova, PhD

ORCID ID: 0009-0000-0127-831X

University of Library Studies and Information Technologies

Sofia, Bulgaria

E-mail: h.bogova@unibit.bg

Chief Assit. Prof. Denitsa Mladenova, PhD

ORCID ID: 0000-0002-4315-2755

University of Library Studies and Information Technologies

Sofia, Bulgaria

E-mail: d.mladenova@unibit.bg

СЪВРЕМЕННИ ИЗМЕРЕНИЯ
НА ЕВРОПЕЙСКОТО ОБРАЗОВАТЕЛНО
И НАУЧНО ПРОСТРАНСТВО

БЪЛГАРО-ТУРСКИ КУЛТУРНИ ОБЩУВАНИЯ

Деветнадесети международен пътуващ семинар на УниБИТ

Том 13

Първо издание
Българска

Редактор и коректор
Татяна Джунова

Печат
БПС ООД

Формат 60x100/8
Печатни коли 38

Академично издателство „За буквите – О писменехъ“
ISSN 2367-7988

УНИВЕРСИТЕТ
ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ
1784 София, бул. „Цариградско шосе“ № 119
www.unibit.bg